

Teadus

Surnud puu, elav soo – Eesti looduse suurim paradoks (5)

Rein Pärn
ajakirjanik

21. oktoober 2025, 01:30

Kuula

"Seia saagu soo." Eestimaa Looduse Fondi märgalade ekspert Jüri-Ott Salm. FOTO: URMAS LUIK/PÄRNU POSTIMEES

Kunagi nähti soode kuivendamises Eesti edulugu – uut põllumaad ja metsa. Nüüd teame, et see, mis oli majanduslik paratamatus, on osutunud tikuks keskkonnapommiks.

Ligi kaks kolmandikku Eesti kunagistest soodest on kuivendatud, põhjustades tohutut süsinikuheidet ja viljaka mulla hävinemist. Nüüd on alanud võidujooks ajaga, et taastada need unikaalsed ökosüsteemid, millest on saanud meie võimsaimad liitlased kliimavõitluses.

Eestimaa Looduse Fondi märgalade ekspert Jüri-Ott Salm selgitas Kuku raadio saates «Kukkuv õun», et Eesti on kaotanud 700 000 hektarit soid. «See on tohutu pindala – ligi kaks kolmandikku meie kunagistest märgaladest,» rõhutas ta.

Salmi sõnul oli soode kuivendamine omal ajal täiesti mõistetav. «Tõe ja õiguse» vaimus püüti toidujulgeoleku nimel kasutusele võtta iga viimane kui maatükk. Kuivendatud viljakas soopinnas andis leiva lauale ja parandas ligipääsu maadele, mis oli kohalikust ressursist elatumisel ülioluline.

Murrang arusaamades hakkas tekkima 1960.–1970. aastatel, mil isegi Nõukogude Eestis hakati küsima kuivendamise mõjude kohta veekaitsele. «Juba toona tunnistasid isegi planeerijad, et kõiki tagajärgi ei teata,» märkis Salm. Lõplik arusaam soode väärtusest saabus aga alles viimastel kümnenditel koos kliimateadlikkuse kasvuga.

Märkamatud kangelased

Kuigi sood ja rabad katavad vaid kolm protsenti maakera maismaast, on nende roll süsiniku sidumisel kolossaalne. Jüri-Ott Salmi sõnul on neisse talletatud rohkem süsinikku kui maailma metsadesse kokku. Ka Eesti suurim maismaa süsinikuhoidla ei ole mets, vaid just soo.

«Kui kogu soodesse ladestunud süsinik vabaneks atmosfääri, tõuseks süsiniku kontsentratsioon seal ligi 50 protsenti,» selgitas Salm nende tähtsust.

Peale kliimakahju on kuivendamisel veel üks otsene ja hävitav tagajärg: turvasmuldade kadu. Turvas tekib üliaeglaselt, vaid umbes millimeeter aastas, mistõttu ei taastu see inimpõlve jooksul. Kuivendatud ja haritavaid turvasmullal toimub aga kiire mineraliseerumine ehk lagunemine, mille tagajärjel pinnas sõna otseses mõttes haihtub õhku.

«Hinnanguliselt on Eesti viimase 50 aastaga kaotanud ligi kolmandiku oma turvasmuldadest,» tõdes Salm. «Mõned põlvkonnad veel ja meil ei pruugigi enam sügavamaid turvasmuldi olla.»

Soo ja raba

Soo ja raba pole üks ja seesama. Need terminid tähistavad märgalade arenguastmeid.

Madalsoo ja siirdesoo – need on soode varasemad arenguetapid, kus turbakiht on õhem. Toitained jõuavad sinna peamiselt põhjaveega, mis teeb neist liigirikkamad alad. Just need toitainerikkamad sood on ajaloo jooksul peamiselt põllumaaks kuivendatud.

Raba (ehk kõrgsoo) – see on soo arengu viimane etapp. Aastatuhandete jooksul on turbakiht kasvanud nii paksuks, et taimejuured ei ulatu enam põhjaveeni. Raba saab oma vee ja toitained ainult sademetest, mistõttu on see väga toitainevaene keskkond. Rabasid on kuivendatud peamiselt turbakaevandamiseks või taristu rajamiseks.

Vältimatu taastamine

Arusaam soode olulisusest on viinud rahvusvaheliste kokkulepeteni. Juba 1970. aastatel sõlmiti ÜRO egiidi all Ramsari konventsioon märgalade kaitseks. Euroopa Liidus sai versta-postiks 1990. aastatel vastu võetud loodusdirektiiv, mis kohustab liikmesriike oma väärtuslike elupaiku, sealhulgas soid, kaitsma ja vajadusel taastama.

Nüüdseks on selge, et soode ja rabade taastamine pole pelgalt looduskaitse, vaid strateegiline tegevus kliimaeesmärkide saavutamiseks, veevarude kaitsmiseks ja viljaka mulla säilitamiseks tulevastele põlvetele.

Soode taastamise projektid tekitavad avalikkuses sageli küsimusi ja vastuseisu, eriti kui nende tulemusena jääb osa metsamaast vee alla. Salm selgitas, et soode taastamine on kompleksne maastikuprotsess, kus iga samm on looduse tasakaalu taastamiseks hoolikalt läbi mõeldud ning esmapilgul hävitav tegevus tegelikult elurikkuse võti.

Taastamine on kunst

Soode taastamine, mida Eestimaa Looduse Fond veab koos Tartu Ülikooli, keskkonnaameti, Riigimetsa Majandamise Keskuse ja kliimaministeeriumiga, on alati tömahukas. «Et taastada kogu ala looduslik veerežiim, peame sulgema kuivenduskraavid kogu maastiku ulatuses, sealhulgas kunagistel metsa kasvanud mineraalpinnasega kõrgendikel,» selgitas Salm. Vastasel juhul voolaks vesi ikka kraavide kaudu välja ja soo taastamine ebaõnnestuks. See ongi põhjus, miks mõnikord jäävad vee alla ka alad, mis esmapilgul ei tundu sooga seotud olevat.

Samas lükkab Salm ümber müüdi massilisest metsahukust. «Tartu Ülikooli uuringud näitavad, et puistu hukkub keskmiselt vaid kolmel protsendil taastatava ala pindalast,» kinnitas ta. Enamasti juhtub see vanades maastikunõgudes, kus taastubki looduslik üleujutus.

Kõige emotsionaalsemat vastukaja tekitavadki pildid hukkunud metsadest. Ent ökoloogi silmis pole surnud puu tragöödia, vaid kingitus. «Inimeses tekitab surnud puu ängi, kuid bioloogi jaoks on see üks elurikkamaid kohti metsas,» lausus Salm.

Surnud puit on toidulaud ja elupaik lugematutele seentele, putukatele ja mikroorganismidele. Vette langenud puutüvi on aga soos asendamatut – see aitab kasvatada uut turvast ja siduda süsinikku. Seega, mis inimese silmale tundub lõpuna, on looduses hoopis uue ja rikkaliku elu algus.

Eesti teadust kajastavat ajakirjandust toetab [Eesti Teadusagentuur](#).

Telli digipakett ja võida auto!

Postimees loosib kõigi digitellijate vahel välja uhiuue Kia Sportage'i hübriidi päriseks.

Telli

Kommentaariid (5)

Reklaam

Kuulutuste tellimine:

kuulutused@postimeesgrupp.ee
(+372) 666 2206

Reklaam Postimehe paberlehes:

reklaam@postimees.ee
(+372) 666 2445

Reklaam Postimees.ee veebides:

Kontakt

Vihje:

(+372) 507 3066
vihje@postimees.ee

Tellimustega seotud küsimused:

(+372) 666 2525 (E-R 9-17)
levi@postimees.ee

Toimetuse sekretär:

Mobiilirakendus

23.10.25, 10:53

Surnud puu, elav soo – Eesti looduse suurim paradoks

veebireklaam@postimees.ee
(+372) 666 2230

(+372) 666 2202
sekretar@postimees.ee

[Tehnilised küsimused ja ettepanekud:](#)
tehnoloogia@postimeesgrupp.ee

Privaatsusteatis

Privaatsustingimused

Kasutustingimused

Töötajad

Reklaam

Kuulutused ajalehte

Tellimine

Uudiskirjad